

11. *Комаров С.А.* Общая теория государства и права: Учеб. – 7-е изд. – СПб., 2004.
12. *Байтин М.И.* Сущность и основные функции государства. – Саратов, 1979.
13. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд. перераб. и доп. – М., 2001.
14. *Колбасов О.С.* Проблемы охраны окружающей среды в новой Конституции СССР // Советское государство и право. – 1978. – № 5. – С. 22-25.
15. *Чопко Х.І.* Екологічна функція держави // Університетські наукові записки: Часопис Хмельн. ун-ту управління та права. – 2008. – Вип. 3: Право – економіка – управління. – С. 212-215.
16. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. // Голос України. – 24.07.1991.
17. *Денисов А.И., Раджабов С.А.* Теория советского государства. – Душанбе, 1978.
18. *Бринчук М.М.* Экологическое право. – М., 2003.
19. *Меркулов М.М.* Проблемы экологической функции современного государства: теоретико-прикладной аспект: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2002.
20. *Кельман М.С., Мурашин О.Г.* Загальна теорія держави і права: Підручник для вищ. навч. закл. – К., 2006.
21. Організація судових та правоохоронних органів: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. освіти / За ред. І.Є. Марочкина, Н.В. Сібільової, О.М. Толочка. – Харків, 2000.
22. *Мельник М.І., Хавронюк М.І.* Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: Навч. посіб. – К., 2002.
23. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Голова редкол. Ю.С. Шемшученко. – К., 1998. – Т. 5: П-С. – 2003.
24. *Кучук А.* Поділ державної влади та правоохоронна діяльність // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 1. – С. 68-71.
25. *Юзікова Н.С.* Судові та правоохоронні органи України: Навч. посіб. – 4-те вид., перероб. і доп. – К., 2006.

Надійшла до редакції 27.01.2012

О.В. Легка

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.2

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ЗАКОНОДАВЧИХ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНИХ АКТІВ

Розкрито зміст поняття «юридична техніка»; правила, прийоми, засоби та способи юридичної техніки законодавчих та правозастосовних актів; вимоги до логіки, стилю та мови законодавчих та правозастосовних актів.

Ключові слова: юридична техніка, засоби та правила юридичної техніки.

Раскрываются содержание понятия «юридическая техника»; правила, приемы и способы юридической техники законодательных и правоприменительных актов; требования к логике, стилю и языку законодательных и правоприменительных актов.

Ключевые слова: юридическая техника, правила и способы юридической техники.

Maintenance of concept «Legal technique»; governed, receptions and methods of legal technique of legislative and application of law acts; requirements to logic, style and language legislative and application of law acts opens up in the article.

Keywords: legal technique, governed methods of legal technique.

Постановка проблеми. Втілення в життя задекларованих в Конституції України принципів верховенства права і правової держави неможливе без удосконалення якості нормативно-правових актів. У сучасний період значна увага в юридичній науці приділяється дослідженню проблеми юридичної техніки. Звернення до даної теми пояснюється насамперед зростанням ролі та значення юридичної техніки і явно недостатнім рівнем її вивчення. Необхідність подальшого осмислення поняття та значення юридичної техніки зумовлюється і змінами підходів до праворозуміння у вітчизняному правознавстві, переосмисленням значення і місця різноманітних джерел права у правовій системі України та певними змінами в державно-правовій сфері.

Метою дослідження є розкриття змісту поняття «юридична техніка» та визначення основних правил, прийомів, засобів та способів юридичної техніки законодавчих та правозастосовних актів.

Науковий інтерес до питань юридичної техніки зумовлений об'єктивними та суб'єктивними факторами. По-перше, оновленням системи законодавства, необхідністю підвищення ефективності останнього, забезпечення його внутрішньої узгодженості. По-друге, розширенням меж регулятивного впливу на суспільні відносини за допомогою закону, необхідністю нового підходу до якості законодавчого, а відповідно, і правозастосовного матеріалу та його структурування. По-третє, зближенням правових систем в умовах інтернаціоналізації права, утвердженням норм та принципів міжнародного права, тобто виникає необхідність уніфікації правової термінології та використання законотворчих та правозастосовних процедур й режимів. По-четверте, зростаючою роллю законодавства у сфері захисту прав та свобод людини та громадянина.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемою юридичної техніки в сучасній вітчизняній та російській юридичній літературі приділяють увагу В. Бабаєв, Д. Бочаров, Ж. Завальна, В. Карташов, Т. Кашаніна, Д. Керімов, І. Муромцев, А. Нашиц, П. Рабінович, В. Реднюк, А. Чердавнцев, Д. Чухвічев та ін.

Виклад основного матеріалу. Загальноприйнятим у науковій літературі є розуміння юридичної техніки як сукупності правил, прийомів, способів та засобів розробки, оформлення, систематизації, тлумачення та застосування найбільш досконалих за формою та зміс-

том нормативно-правових актів та інших юридичних документів; у такому аспекті юридична техніка зводиться в основному до законодавчої техніки.

Разом з цим існують визначення юридичної техніки в широкому та вузькому змісті. В широкому розумінні юридична техніка – це наука законотворчості, законодавча політика та законодавча техніка [1]. У вузькому – це технічні засоби та прийоми побудови правових норм [2].

Юридична техніка має прикладний, інструментальний характер, але це не визначає її другорядності та несамостійності. Д. Керімов вказує, що це надзвичайно суттєве знання, що має відносно самостійне значення в системі правознавства [3]. Як інструментальна галузь знань юридична техніка використовує досягнення не лише правознавства, а й інших наук – логіки, лінгвістики.

Таким чином, можна визначити, що юридична техніка – це сукупність науково обґрунтованих і перевічених на практиці правил складання найдосконаліших за формою правових актів [4].

Специфічні риси юридичної техніки зумовлюються характером її предмета, метою та завданням, які стоять перед нею. Юридична техніка виступає важливою ознакою правотворчості та правозастосовної практики, сприяє оволодінню основними правовими знаннями, забезпечує оптимізацію всього правового масиву, збільшення фундаментальних наукових узагальнень, втілення логічно-теоретичних схем та конструкцій, які забезпечують поліпшення матеріально-технічної бази роботи юристів, зменшення кількості допущених професійних помилок [5].

У літературі найчастіше виокремлюють такі види юридичної техніки: законодавча, правозастосовна, інтерпретаційна, техніка систематизації та обліку нормативно-правових актів. Наприклад, Т.В. Кашаніна виділяє законодавчий, правозастосовний, правореалізаційний, правоінтерпретаційний види юридичної техніки [6]. Як самостійні види юридичної техніки іноді розглядаються техніка судової мови, нотаріальної діяльності, слідчих дій [7]. Але незважаючи на те, що всі напрями юридичної діяльності мають важливе значення, особлива роль належить законотворчості та правозастосовній діяльності. Тому саме юридична техніка законодавчих (законодавча техніка) та правозастосовних (правозастосовна техніка) актів викликає найбільший науковий та практичний інтерес.

Правотворча техніка – це сукупність методів, прийомів, юридичних засобів, способів створення законодавчих актів та їх подальшого удосконалення.

Правозастосовна техніка – це сукупність правил, прийомів, засобів та способів складання, оформлення правозастосовних актів.

Інтерпретаційна техніка – це спосіб зовнішнього прояву встановленого компетентними органами формально-обов'язкового правила

розуміння змісту юридичної норми [8].

Незважаючи на різність підходів у поглядах науковців, у науці склалось певне уявлення про загальноприйняті правила, прийоми, способи за засоби юридичної техніки. Розглядаючи цей аспект, необхідно звернути увагу на різницю між поняттями «засіб» та «спосіб» [7]. Під засобом розуміються допустимі правом чи законом предмети та явища, за допомогою яких забезпечується досягнення поставленої мети й отримання необхідних результатів. До юридичних засобів можна віднести юридичні поняття, терміни, конструкції та інші явища, вироблені юридичною наукою чи практикою. Способи, у свою чергу, слід розглядати як шляхи досягнення поставленої мети та результату за допомогою конкретних засобів при наявності відповідних умов та передумов законодавчої практики.

Перелік загальних правил юридичної техніки не є вичерпним. До основних загальних правил юридичної техніки найчастіше відносять:

- 1) найбільш повне, адекватне відображення волі законодавця;
- 2) раціональну організацію та логічну послідовність викладення нормативних приписів;
- 3) відсутність прогалин та протиріч у нормативно-правових актах та в системі законодавства;
- 4) компактність викладення правових норм при достатній глибині та всесторонності відображення їх змісту;
- 5) ясність, простота й доступність мови нормативно-правових актів, точність та визначеність термінології яка використовується;
- 6) зведення до мінімуму кількості нормативно-правових актів щодо одного й того ж питання з метою полегшення їх використання;
- 7) своєчасне оприлюднення та вступ у силу законів та інших правових актів у відповідності до встановленого законом порядком.

А.Ф. Черданцев об'єднує загальні правила, прийоми, засоби та способи юридичної техніки в певні групи та підгрупи [9].

Першу групу складають правила, прийоми, засоби, способи та методи, які використовуються для зовнішнього оформлення законодавчих та правозастосовних актів.

Другу групу створюють правила, прийоми, методи раціональної організації структури, стиля, логічно-мовної побудови змісту правових приписів, забезпечення взаємозв'язку юридичних норм та викладення їх структурних елементів. До третьої групи належать правила, прийоми та способи розробки та оформлення правозастосовних та інтерпретаційних актів.

До складу четвертої групи входять правила, прийоми систематизації та обліку нормативно-правових актів. П'яту групу створюють правила, порядок та умови офіційного оприлюднення нормативно-правових актів.

У чинному правовому масиві важливо, щоб кожний юридичний документ мав реквізити, тобто такі зовнішні визначення, які б відображали предмет правового регулювання, сферу дії та інші параметри, які полегшують оперативний пошук та використання необхідної правової інформації: форма акта, назва, територіальний масштаб дії, місце та час прийняття, підписання, реєстраційний номер, а також відомості про посадову особу, яка підписала цей документ.

Необхідно приділити особливу увагу групі правил, прийомів та інших елементів юридичної техніки, які належать до структури, мови та логіки викладення. Логіка правового акта – система необхідних зв'язків між складовими нормативно-правового акта, які характеризують його як єдине змістовне утворення. Така система зв'язків, забезпечуючи змістовну єдність закону, його цілісну змістовну спрямованість, створює його цілісність, зумовлену функціональним призначенням [10].

Необхідно вказати кілька основних пов'язаних між собою вимог до логіки законодавчих та правозастосовних актів: регулятивна спрямованість; логічна єдність; логічна системність та завершеність; логічна послідовність.

Стиль правового акта – система викладення тексту законодавчих та правозастосовних актів, сукупність характерних ознак формулювання словами його змісту. Стиль правового акта дозволяє сформулювати його вимоги оптимально чітко й лаконічно, що виступає запорукою адекватного сприйняття та ефективної дії. Можливо виокремити такі вимоги до стилю законодавчих та правозастосовних актів: директивність та офіційність; логічна повнота та закінченість тексту; точність та визначеність юридичної форми; максимальна економічність та компактність формулювань [10].

Вимоги до логіки та стилю правових актів впливають на мову законодавчих та правозастосовних актів, тому окрему та достатньо велику частину юридичної техніки складає саме мова. Мова правових актів відрізняється від загальноприйнятої мови, мало схожа й на класичну літературну мову. Під час створення системи законодавства використовується специфічна система термінів. Своєрідність нормативно-правового стилю мови полягає в тому, що він виражає волю законодавця, формує офіційний документ. Характерними особливостями мови законодавчих та правозастосовних актів є нейтральність, точність, конкретність, простота та лаконічність, йому притаманні стандартність та офіційність.

Використання спеціальної юридичної системи термінів підпорядковано строго визначеним, об'єктивно існуючим вимогам до мови законодавчих та правозастосовних актів: ясність та зрозумілість мови; термінологічна однообразність; точність та визначеність; кратність; культура мови [10]. Необхідно зауважити, що культура мови – важли-

ва умова, оскільки мова правових актів слугує прикладом культури мови в суспільстві.

Суттєвим елементом юридичної техніки є юридична термінологія – мовне відображення державно-правових явищ. Можна виокремити дві основні групи юридичної термінології:

- терміни, які не використовуються у звичайній мові і невідомі пересічним громадянам. Такі терміни використовуються для визначення специфічних юридичних понять;

- терміни, які мають повсякденне використання, але мають зовсім інше, відмінне від юридичного значення.

Слід зауважити, що мова законодавчих та правозастосовних актів повинна максимально бути зрозумілою пересічному громадянину, тобто бути літературною. Але повністю уникнути використання спеціальних вузькоюридичних термінів неможливо, якщо необхідно створити дійсно ефективний правовий акт. Саме юридичні терміни дають можливість досягти чіткості та ємності правового акта, лише за їх допомогою можна виключити двозначність. Отже, чистота, культура мовлення на лексичному рівні має бути досягнута посиленою увагою до кожного слова, терміна, термінологічного словосполучення.

До складу юридичної техніки можна включити юридичні конструкції та правові символи. Юридичні конструкції – ідеальні моделі, схеми, шаблони структурної побудови права, обов'язків, відповідальності та інших елементів, які використовуються для створення правових актів. Юридичні конструкції – результат співпраці науки та практики. Вони спрощують процес правового регулювання [11]. Правовий символ – створений або санкціонований державою умовний образ, знак відміни, що являє собою певний витвір, якому надається політико-правовий зміст та який використовується для передачі інформації суб'єкту.

Висновки. Таким чином, можна зазначити, що дотримання вимог юридичної техніки стосовно побудови тексту, мови, стилю, логіки нормативно-правового акта впливає на якість практики застосування норм права та якість і ефективність правового регулювання в цілому.

Бібліографічні посилання

1. *Нашиц А.* Правотворчество. Теория и законодательная техника. – М., 1974.
2. Теория государства и права: Учеб. / Под ред. В.К. Бабаева. – М., 2006.
3. *Керимов Д.А.* Законодательная техника: Науч.-практ. и учеб. пособие. – М., 2000.
4. Юридичний словник / Уклад. І.П. Бутько, Р.І. Грищук; За ред. Б.М. Бабій та ін. – К., 1983.
5. *Пригара Л.І.* Юридична техніка: поняття, структура, ознаки // Часопис Київського ун-ту права. – 2004. – № 2. – С. 26-31.
6. *Кашанина Т.В.* Юридическая техника: Учеб. – М., 2007.
7. *Карташов В.Н.* Законодательная технология: понятие, основные элементы, методика преподавания // Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование / Отв. ред. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2001.

8. *Костовська К.М.* Місце правозастосовної техніки в юридичній техніці // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – Вип. 11. – С. 37-39.
9. *Черданцев А.Ф.* Теория государства и права. – М., 2002.
10. *Чухвичев Д.В.* Логика, стиль и язык закона // Право и политика. – 2005. – № 2. – С. 140-151.
11. *Дзейко Ж.О.* Поняття юридичних конструкцій як засобів юридичної техніки // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 1 (75). – С. 5-17.

Надійшла до редакції 28.02.2012

В.Т. Окіпнюк

кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія Служби безпеки України)

УДК 342.951

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНОЇ СТРУКТУРИ ПІДРОЗДІЛІВ ПРОКУРАТУРИ ПО НАГЛЯДУ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УСРР

Стаття присвячена юридичному аналізу еволюції організаційно-штатної структури підрозділів прокуратури, які здійснювали нагляд за органами державної безпеки УСРР–УРСР.

Ключові слова: органи державної безпеки, Державне політичне управління, Народний комісаріат внутрішніх справ, Народний комісаріат юстиції, прокуратура, прокурорський нагляд, організаційна структура.

Статья посвящена юридическому анализу эволюции организационно-штатной структуры подразделений прокуратуры, которые осуществляли надзор за органами государственной безопасности УССР.

Ключевые слова: органы государственной безопасности, Государственное политическое управление, Народный комиссариат внутренних дел, Народный комиссариат юстиции, прокуратура, прокурорский надзор, организационная структура.

The article describes judicial analysis of development of organizational and staff structure of public prosecution subdivisions which USSR state security authorities.

Keywords: organs of state security, State political administration, People's commissariat of internal affairs, People's commissariat of justice, office of public prosecutor, directorate of public prosecutions, organizational structure.

Постановка проблеми. Різноманітні питання правового статусу, організаційно-правових форм діяльності, кадрового складу органів державної безпеки Радянської України 20 – 30-х рр. ХХ ст. вже знай-